

هویت حزب عدالت و توسعه

با پیروزی حزب عدالت و توسعه در انتخابات سال ۲۰۰۲ ترکیه بسیاری از تحلیل‌گران این پیروزی را بازگشت جریان اسلام‌گرایی به قدرت تفسیر کردند اما واقعیت این است که اسلام‌گرایی در ترکیه محدود به این حزب نبوده و جریان‌های اسلامی مختلفی با گرایش‌ها و برداشت‌های بعضاً متضاد در این کشور حضور دارند. این جریان‌ها را شاید بتوان ذیل دو عنوان کلی «اسلام سیاسی» و «اسلام اجتماعی» تقسیم‌بندی کرد. برخی معتقدند همان‌گونه که «نجم‌الدین اربکان»، پدر اسلام سیاسی در ترکیه خوانده می‌شود، «فتح‌الله گولن» را هم می‌توان پدر اسلام اجتماعی در این کشور نامید. در رابطه با تمایز این دو نوع نگرش بایستی عنوان داشت گولن بر خلاف اربکان - که معتقد است امریکا به سبب آن که صهیونیسم جهانی، مهم‌ترین تصمیم‌سازان آن هستند، دشمن جهان اسلام است - بر آن است که امریکا و مجموعه غرب، اکنون به قدرت‌های جهانی‌ای تبدیل شده‌اند که چاره‌ای جز همکاری با آن‌ها وجود ندارد. همچنین وی در مقابل اربکان، که وحدت میان کشورهای اسلامی را ضروری می‌دانست و برای تحقق این هدف مجموعه ۸ کشور اسلامی را در قالب یک نهاد گرد هم آورد، جهان عرب و ایران را حوزه حیاتی برای ترک‌ها نمی‌داند، بلکه

مواجه نشده بود، این مسائل در درجه دوم از اولویت‌های سیاست‌ خارجی این کشور قرار داشت. «ضیاء‌گوک‌آلپ» از تنوع‌پسین‌های ناسیونالیسم ترک و از استادان فکری آتاتورک، جمله معروفی به این مضمون دارد که «ما از شرق می‌آییم و رو به‌سوی غرب داریم». عبارت مختصری که با افق‌های سیاست‌ خارجی امروز ترکیه به‌خوبی هم‌خوانی دارد.

تحولات عمیق در صحنه سیاست بین‌المللی - منطقه‌ای و تأثیرات آن در ترکیه از یک‌سو و بلوغ نسبی سیاسی احزاب و گروه‌ها در این کشور از سوی دیگر سبب شد ترکیه وارد فرآیند تحولات عمیق‌تری شود. سیاست‌های اقتصادی و سیاسی «تورگوت اوزال» در دهه ۱۹۸۰ که در محافل سیاسی از آن به عنوان کلاس‌نوست و پروستریکای ترکیه تعبیر می‌شود و پیامدهای ناشی از جنگ سرد، سیاست‌ خارجی و داخلی ترکیه را به شدت تحت تأثیر قرار داده است. اجرای این سیاست‌ها با تضعیف سنت پایدار و تاریخی دولت‌گرایی در ترکیه، زمینه را برای رشد یک جامعه مدنی و بخش خصوصی نسبتاً قدرتمند در دهه ۱۹۹۰، در سال‌های آغازین قرن ۲۱ فراهم کرد. این امر منجر به ورود اسلام‌گرایان به عرصه سیاسی این کشور شد. ورود اسلام‌گرایان به عرصه سیاسی ترکیه به‌صورت تدریجی بوده است و در نهایت از سوی نخبگان سکولار و نظامیان به عنوان یک واقعیت، مورد پذیرش قرار گرفت.

